

UOT 636.2.034

RESPUBLİKAMIZA GƏTİRİLMİŞ QARAMAL CİNSLƏRİNİN SÜD
MƏHSULDARLIĞININ MÜQAİSƏLİ ÖYRƏNİLMƏSİB.Q.MURADOV, G.Ş.BABAYEV, A.Q.MEHDİYEV
Azərbaycan ET Heyvandarlıq İnstitutu

İnəkləri süd məhsuldarlığına görə qiymətləndirdikdə onların cinsi, əjdadı, yaşı, hər bir inəyin fizioloji və bioloji xüsusiyyətləri, yemləmənin təşkili, saxlanması, sağımı nəzərə alınmalıdır. İnəklərin süd məhsuldarlığına həm də, laktasiya, qurutma dövrü, tuberkulyoz, bursellyoz xəstəliklərin olması (hansı ki, sağımı 20-50 % aşağı salır) təsir edir

Açar sözlər: Süd, süd məhsuldarlığı, südün kimyəvi tərkibi

Son dövrlər respublikamızda aparılan islahatlar heyvandarlıq sahəsində də özünü göstərməkdədir. Aparılan islahatların nəticəsi olaraq 2009-2014-cü illər ərzində “Aqrolizinq” ASC vasitəsilə 11645 baş, o cümlədən 2014-cü ildə 5363 baş damazlıq heyvan gətirilmiş və kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarına güzəştli şərtlərlə verilmişdir. Artıq bu heyvanlar törəyib artaraq 18,5 min başa çatmışdır.

Respublikamızda yetişdirilən qaramal cinslərindən 5% şvis, 6,2% simmental, 33,4% holştin-friz (qara ala) daha çox yayılmışdır. Belə ki,

-Şvis cinsi, vətəni İsveçrə olub, bütün qitələrdə geniş yayılmış südlük-ətlik cinsdir. Bu cinsdən istifadə edilərək Kostroma, Lebedin, Ala-tau, Karpat qonuru, Qafqaz qonuru cinsləri yaradılmışdır. Bu cins respublikamız üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Möhkəm konstitusiyalı olub, orta çəkilib. Rəngi qonurdur, kül və bozuntul rənglərə də təsadüf edilir. Yaxşı yemləmə şəraitində laktasiya dövründə (4% yağlılıqda) 4000-4500 kq süd verir. Orta dərəcədə tez yetişkəndir. İnəklərin canlı kütləsi 580 kq, buğaları isə 800-1200 kq, ətlik keyfiyyəti yüksəkdir.

-Simmental cinsi, vətəni İsveçrədir. Bu malın məhsuldarlıq və damazlıq keyfiyyəti olduqca yüksəkdir. Cinsin rəngi ala-qırmızıdır. Hazırda ən çox təsadüf edilən rəng sarı-aladır. Süd məhsuldarlığı və yağlılığı kifayət qədər yüksəkdir (3500-4000 kq 4,3-4,5%). Buzovlar doğulduqda 40-50 kq, yaşlı inəklər 650-800 kq, buğalar isə 950-1100 kq olur. Ətlik keyfiyyəti yüksək olub, kökəldilmiş cöngələr 18 aylıqda 420, 24 aylıqda 480 kq canlı kütləyə çatırlar.

-Holşden friz cinsi, bu cins yerli malın Hollandiya və Ostfriz buğaları ilə çarpazlaşdırılması nəticəsində yaradılmışdır. Buğaların canlı kütləsi 1000 kq-a çatır. İnəklərin canlı kütləsi 600 kq və yüksək çəkili olurlar. İnəklərin orta süd məhsuldarlığı 4,5-6,0 min kq, süddə yağ faizi 3,6-3,7% olur. Yüksək rekordçu inəklər 305 gün laktasiyada 7000-10000 kq süd vermə qabiliyyətinə malikdirlər. Bu cinsin rəngi qara-aladır, iri gövdəlidir [1].

Cinslərin təsnifatı onu deməyə əsas verir ki, respublikamıza bu cinslərin gətirilməsində məqsəd insanların süd məhsuluna olan tələbatını ödəməkdən eyni zamanda, heyvanların cins tərkibinin yaxşılaşdırılmasından ibarətdir. Bu zaman damazlıq seleksiya işlərinin düzgün təşkilinə xüsusi fikr verilməlidir. Yalnız damazlıq işinin yaxşı təşkili sayəsində heyvanların məhsuldarlıq keyfiyyətini yüksəltmək olar.

Qeyd etməliyə ki, bütün təsərrüfat kateqoriyaları üzrə (2015-ci il yanvarın 1-ə olan məkumata görə) 1820,5 min ton süd istehsal edilmiş, hər baş inəkdən (il ərzində) 1381 litr süd sağımışdır. Göründüyü kimi süd məhsuldarlığı elə də yüksək deyildir. Ona görə də, gətirilmiş yüksək məhsuldar qaramal cinslərinin məhsuldarlıq göstəricilərinin öyrənilməsi onların qorunub saxlanması əsas amil hesab edilməlidir. Çünki, müxtəlif cinslərin bioloji təsərrüfat xüsusiyyətləri müxtəlifdir. Odur ki, müxtəlif cinslərin məhsuldarlıq göstəricilərini öyrənməklə həmin cinslərə uyğun tədbirlər planı hazırlamaq olar.

Qaramalın düzgün saxlanması, yemləndirilməsi, profilaktiki tədbirlərin vaxtı vaxtında aparılması və s. bu tədbirlər planına aid edilir.

İribuynuzlu mal saxlanılan fermalar südlük, südlük-ətlik, ətlik istiqamətində olur. Heyvandarlıq fermaları istehsalat, yemləmə və sanitariya zonalarından ibarətdir. Burada olan binalar əsas və köməkçi binalardan hesab edilir. Məsələn: qaramal fermasında inək, buzov, cavan heyvan saxlanılan əsas binalardan, sağım və südün ilk emalı, baytarlıq işləri üzrə, yem hazırlama və ya yem sexi, gəzinti meydançası kimi köməkçi binalardan istifadə olunur.

Heyvandarlıqda yemləmənin düzgün təşkili daha çox məhsul əldə etmək üçün ən vacib amildir. Bu zaman heyvanlar üçün nəzərdə tutulan yem payı və yem norması düzgün təşkil edilməlidir. Məhsuldar və saxlayıcı yem vahidini əsas götürərək heyvanların gündəlik tələbatını ödəməklə heyvanlar yemləndirilməlidir.

Belə yemləmə daha çox süd məhsulu əldə etməyə imkan yaradır. Heyvanların potensial imkanları üzə çıxır [2].

Cədvəl 1. Süd məhsuldarlığı 3000 kq, canlı kütləsi 400-550 kq olan inəklər üçün yem payı, yem norması

Yemlər	Miqdarı	Yem vahidi	Mübadilə enerjisi, MDJ	HGP,q	Kalsium,q	Fosfor, q	Karotin, mq
Quru ot, kq	6,0	3,0		696	106,4	13,2	270
Silos, kq	10,0	2,0		140	15,0	5,0	150
Kökü meyvəli, kq	4,0	0,5		36	1,6	1,6	-
Qüvvəli yem, kq	7,5	2,5		202	3,0	8,2	3,0
Xörək düzü, kq	0,055						
Cəmi	27,55	8,0	150	1074	126	28	423

Tədqiqat işləri Ağcabədi rayonu Hindarxı kəndində Bəxtiyar fermer təsərrüfatında və həmin rayonun Qiyamədinli kəndində Əliyev qardaşlarının fermer təsərrüfatında aparılmışdır. Respublikamıza gətirilmiş yüksək məhsuldar cinslərin süd məhsuldarlığı və südün kimyəvi tərkibi öyrənilir.

Cədvəl 2. Müxtəlif cinsli inəklərin süd məhsuldarlığı

Cinslər	Baş sayı, baş	Orta gündəlik sağım, litr	Südün temperaturu, C°	Turşuluğu, °T	Südün sıxlığı, A°
Qara-ala	18	18,3	20	14,9±0,69	29,4±0,03
Şvis	9	14,6	20	16,3±0,79	27,9±0,01
Simmental	17	16,5	20	15,5±0,83	31,0±0,05

Beləliklə, yuxarıda qeyd olunanlardan belə nəticəyə gəlmək olur ki, respublikaya gətirilmiş cinslərin

ƏDƏBİYYAT

1. Р.Б.Давидов. Молоко и молочное дело, М., изд., Колос, 1964, 328 с.2. А.В.Оноприйко, А.Г.Храмцов, В.А.Оноприйко. Производство Молочных продуктов. Ростов-на-Дону., изд. Март, 2004,383 с.

Сравнительные изучение молочных продуктивности пород крупного рогатого скота завезенной республики

Б.Г.Мурадов, Г.Ш.Бабаев, А.Г.Мехдиев

При оценке молочной продуктивности коров необходимо учитывать: породу, происхождение, возраст, физиологические и биологические особенности каждой коровы, способы кормления, содержания, доения. Так же значительное влияние оказывает на молочной продуктивности коров лактационный и сухостойный период, подготовка к отелу, заболевания туберкулез, бруцеллез которые, способно понизить удой на 20-50 %.

Ключевые слова: молоко, молочное продуктивность, химический состав молоко

Comparative study of the productivity of dairy cattle breeds from Republic

B.G.Muradov, G.SH.Babayev, A.G.Mehdiyev

In assessing the milk production of cows need to be considered: the breed, origin, age, physical and biological features of each cow, feeding methods, content, milking. Also, a significant influence on the lactation milk yield of cows and dry period, preparing for calving, diseases tuberculosis, brucellosis which is able to reduce milk yield by 20-50%.

Key words: milk, dairy products, chemical composition of milk